

Ecehan BALTA

1975 yılında Ankara'da doğdu. 1996 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun oldu. 1999'da Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden yüksek lisans derecesini aldıktan sonra, aynı bölümde doktora yeterliliğini verdi. Çalışmalarına bir yıl New York Üniversitesi'nde devam eden Ecehan Balta, halen kalkınma ve siyasal davranış konusundaki doktora tezini sürdürmektedir. Aynı zamanda Türk Eczacıları Birliği'nde Tasarım Geliştirme Uzmanı ve Ar-Ge Sorumlusu olarak çalışmaktadır.

ECZANE TEKNİSYENLİĞİ EĞİTİMİ...

Bir Pilot Proje Üzerine Bazı Gözlemler[1]

Giriş

Gelişmiş ülkelerde her meslek çalışanı yaptıkları işin niteliği doğrultusunda yeterli eğitimi almak zorundadır. Türkiye'de eczane kalfalarının / teknisyenlerinin eğitimine yönelik herhangi bir düzenleme ve kurum mevcut değildir. Eczane kalfalığı şeklinde tanımlanmış bir meslek, dolayısıyla standart da söz konusu değildir. Ancak, eczane kalfaları/teknisyenliği uzmanlık gerektiren bir meslektir. Eczane kalfası olarak çalışan kişilerin sayıları bir hayli fazladır. Eczane başına ortalama 1,6 kişi bu biçimde istihdam edilmektedir. Bazı Avrupa Birliği ülkelerinde ise, eczane teknisyenliği önlisans veya lisans programı sonunda kazanılan bir derecedir.

6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun'a uygun olarak 25 Kasım 1999 tarih ve

23887 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Eczaneler ve Eczane Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'te değişiklik yapılmasına dair Yönetmeliğin 4. maddesinin Ek-1 maddesinde göre hazırlanan ve kabul edilen İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu ile, eczane uygulamaları daha ayrıntılı bir standarda bağlanmıştır. Kılavuzun temel amacı hastalar ve toplum yararına daima daha yüksek uygulama standartlarına ulaşmaktır. Kılavuza göre, eczacı mesleğini ancak kendisi uygulayabilir. Hasta ile birebir eczacılık hizmetinde başka kimseye bu konuda yetki veremez. Kılavuzun tanımladığı şekli ile, eczacılık hizmetleri dışında kalan diğer hizmetler eczacı tarafından yönlendirilen yardımcı personelce yürütülür. Ancak, eczane personeli eczanedeki bilgisayarı aktif olarak kullanma, kurumlarla ilişkileri yürütme, hastaların tansiyonunu ölçme gibi, idari işlerden sağlık hizmetlerinin küçük de olsa bir kısmına kadar, çok çeşitli işler yürütmektedir. Bu bakımdan, İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu'nda Kılavuz'da da belirtildiği şekliyle iki yılda bir yapılacak gözden geçirme etkinliğinin (İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu Önsöz), eczane personeline ve niteliklerine ilişkin daha ayrıntılı bir tanımlama yapması ve standart geliştirmesi gerektiğine inanmaktayız.

Mevcut Durum

Türk Eczacıları Birliği tarafından 2001 yılında yapılan Eczacılıkta Talep-Hizmet Korelasyonu Araştırması çerçevesinde tüm Türkiye'yi temsil eder bir örnekleme eczacılardan eczanede çalışanlara ilişkin bilgi alınmıştır.

Bu araştırma, Türkiye'de eczane kalfaları ile ilgili yapılan ilk araştırma olma özelliğini taşımaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, eczane kalfalarının genel özellikleri şöyledir:

Toplam eczanelerin yüzde 86'sında eczacıdan başka bir kişi daha çalışmaktadır. Çalışan kişilerin yüzde 79.2'si erkektir. Bir kişi çalıştıran eczacı oranı yüzde 36.5, iki kişi çalıştıran yüzde 28.9, üç kişi çalıştıran yüzde 13.5, 3'ten fazla kişinin çalıştığı eczane yüzdesi ise, 7'dir. Eczanede çalışanların yüzde 78'i 38 yaşın altındadır. 28 yaşının altında olanların oranı ise yüzde 60.3'tür. İlkokul mezunları eczane çalışanlarının yüzde 26.5'ini, ortaokul mezunları yüzde 27'sini, lise mezunları yüzde 38.8'ini ve üniversite mezunları da yüzde 5.7'sini oluşturmaktadır. Eczanede bir yıldan az çalışanların oranı yüzde 19.6, 1-5 yıl arası çalışanların oranı ise yüzde 44.3'tir.

2003 yılında yapılan Serbest Eczacıların Sürekli Meslek İçi Eğitime İlişkin Görüşleri Araştırması'nda da 612 eczacıya eczane çalışanlarının nitelikleri sorulmuş, bu veriler 2000 araştırması ile karşılaştırılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre de;

Eczanelerin yüzde 25'ünde eczacıdan başka çalışan yoktur. Yüzde 37'sinde 1, yüzde 23'ünde 2, yüzde 11'inde 3 ve yüzde 4'ünde 4 veya daha fazla kişi çalışmaktadır. Eczane çalışanlarının yüzde 60'ı erkektir. Yüzde 55'i 19-28 yaş aralığında, yüzde 20'si 29-38 yaşlarındadır. Yüzde 16.3'ü ilkokul, yüzde 27.3'ü ortaokul, yüzde

41.8'i lise, yüzde 8.5'i ise üniversite mezunudur. Eczane çalışanlarının yüzde 2 oranında eczacı, yüzde 5.2 oranında staj yapan eczacılık fakültesi öğrencisi dışındakiler, mesleğe ilişkin bir eğitim almamışlardır. Eczane çalışanlarının yüzde 77'si 5 yıldan, yüzde 24'ü ise iki yıldan az bir süredir eczanede çalışmaktadır.

Bu iki araştırma sonuçları karşılaştırıldığında, eczane çalışanları açısından sektörel bir eğitim çıkartılabilir:

Buna göre; eczane çalışanı olarak erkek tercih edilmesi eğilimi, düşüş göstermektedir. Diğer yandan, eczanede hiç kimseyi çalıştıranların oranı da yüzde 14'ten yüzde 25'e çıkmıştır. Aynı zamanda 3'ten fazla kişi çalıştıran eczacı oranı da düşmüştür. Her iki eğilim de, ekonomik krizin kuramsal sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Kadın işgücü daha ucuz olduğu için tercih edilmekte, diğer yandan işe alım oranı da azalmaktadır. Kriz sonucunda daha pahalı işgücü olan erkeklerin işten çıkarılması gibi bir eğilim de yaşanmış olabilir. Eczane çalışanları arasında ilkokul mezunlarının oranı azalmış, lise ve üniversite mezunlarının oranı ise artmıştır.

Eğitim Şartı

Eczane kalfalığı, Türkiye'de yasal bir tanımlama içermemekle birlikte, eczacının eczanede bulunmadığı durumlarda ilaç verme, ilaçla ilgili sözlü ve yazılı bilgi verme, hastanın karşılanması, reçete karşılama gibi çok sayıda durumu kapsamaktadır. Ancak kalfalar, genellikle niteliksiz ve ucuz işgücü olarak değerlendirilmekte, aynı zamanda esnek işgücü piyasasının bir parçasını oluşturmaktadır. Eczacının başka bir ile taşınma bağlamında eczane yeri değiştirme eğilimi çok düşüktür. Eczane kapatma oranı da benzer biçimde düşüktür. Ancak mesleği yürütenlerin yüzde 70'ten fazlası iş güvencesinden yoksundur. Eğitimsizlik, bu esnekliğin temel nedenlerinden bir tanesidir. Bu nedeni ortadan

kaldırmak, eczane kalfalarının/teknisyenlerinin iş güvencesini en az yüzde 50 oranında artıracak gibi, hem teknisyenlik mesleğinin hem de eczacılık hizmetlerinin kalitesinin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Eczane kalfaları / teknisyenleri de eğitim ihtiyacı hissetmektedir. Türk Eczacıları Birliği web sitesinde (www.teb.org.tr) Eczane Teknisyeni Eğitimi Programı düzenlense kalfaların katılmak isteyip istemediğini soran bir anket yapılmış, 10 gün içinde ankete katılan 753 kişiden yüzde 91.3'ü programa katılmak istediğini belirtmiştir.

Eczane Teknisyeni Eğitimi Projesi halihazırda eczane kalfalığı yapmakta olanlar için hem bir ihtiyaç hem de sektör açısından bir gerekliliktir.

Projenin Gerekliliği (2)

Türkiye'de serbest eczane başına ortalama 1,6 destek personeli çalışmaktadır. Ankara bölgesinde (toplam 14 ili kapsamaktadır) toplam eczane sayısı 3035, bu eczanelerde çalışan yaklaşık kalfa sayısı ise 4247'dir (ortalamadan hesaplanmıştır). Bu kişilerin yüzde 58'i Ankara'da yüzde 42'si ise Ankara bölgesindeki diğer illerde çalışmaktadır. Ortalama hane büyüklüğü 4 olarak hesaplandığında, sadece bu 14 ilde yaklaşık 17.000 kişi, eczane kalfalığından geçimini sağlamaktadır.

Eczane teknisyenliği, fiili olarak yapılan ancak hiçbir tanımı, standardı, eğitimi olmayan bir meslektir. Eczanede teknisyen olarak çalışan destek personelin iyi eğitim görmüş, teknolojik yeniliklerden haberdar, kendini geliştirebilen, insan ilişkileri yönünden gelişmiş, iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgili, alanda kullanılan araç-gereç ve ekipmanları etkili bir şekilde kullanabilen, halk sağlığı ve çevre sağlığı konusunda yetiştirilmiş ve hukuk ve etik kurallarına uyan kişiler olması kaçınılmazdır. Eczane teknisyenleri, eczanede genel rutin işler dışında, reçe-

te çıkarma, tansiyon ölçme, bilgisayarla kayıt ve hatta bazen hastaya ilaç verme gibi işler yapmaktadır. Ancak bu işleri yapan kalfanın bilgi düzeyi, eğitim düzeyi ve becerileri uygulayarak öğrenme yöntemi ile belirlenmiştir. Dolayısıyla sınırlıdır ve çoğu zaman bu öğrenme yönteminin negatif etkisi olarak, öğrenilen yanlış düzeltilmesi zordur. Oysa sağlık alanında çalışan personel temel sağlık eğitimi almak zorundadır. Türk Eczacıları Birliği, serbest eczacıların tamamının üye olduğu bir sağlık meslek örgütü olarak, eczanelerde çalışan personelin kalfalıktan eczane teknisyenliğine dönüştürülmesini her şeyden önce bir halk sağlığı yaklaşımı çerçevesinde algılamaktadır. Diğer yandan, eğitilmiş personel yokluğu, bu kesimin de geçici ve esnek işgücü içinde olmasına neden olmaktadır. Türk Eczacıları Birliği, eczane teknisyenliğinin gerektirdiği gibi eğitime dayalı bir meslek olmasının hem eczane teknisyenlerinin işgücü içindeki yerini sağlamlaştırmaya hem de halk sağlığını korumaya yönelik acil bir önlem olduğunu düşünmektedir.

Teknisyenler Ne Düşünüyor?

Eczane teknisyenliği eğitimi projesi, doğrudan hedef kitle olan eczane kalfalarının eğitime yöneliktir. Eczane kalfaları bu eğitimi almaya isteklidir (753 kişide yüzde 91.3). Eğitimin kendi konularını sağlamlaştıracaklarını düşünmektedirler. Sorumlu bir eczacının gözetim ve sorumluluğunda eczanenin işleyişinde önemli role sahip olan bu destek personelin ihtiyaçlarına uygun bir eğitim planlaması yapılabilmesi için Türk Eczacıları Birliği web sitesine (www.teb.org.tr) bir anket konulmuş, eczane teknisyenlerinin hangi alanlarda çalıştığı, hangi konularda, ne zaman ve ne kadar süre ile eğitim almak istedikleri kendilerine sorulmuştur. Diğer yandan, sektörde çalışmakta olan 1298 eczane teknisyeni imzası ile Birliğimize bu ihtiyacı karşılamaya yönelik adım attığımız için bizi kutlayan bir teşekkür mesajı ile birlikte eğitim programının içeri-

ğine yönelik öneriler gönderilmiştir. Projenin ana çerçevesini oluşturan eğitim programının içeriği, böylelikle yaklaşık 3000 eczane teknisyeninin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir.

Eğitim Programı:

Program, uygulamalar sonucu görülen eksiklikler ve yeni niteliklere duyulan ihtiyaçlar doğrultusunda ve katılımcıların genel bilgi düzeyleri de göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Eğitim programının içeriği; eczacı teknisyenliğine dönüştürülecek kalfalık sisteminin, sağlık ve tedavi hizmetleri başta olmak üzere, üst düzeylere çıkartılmasını amaçlayarak tasarlanmıştır.

Bu çerçevede, öncelikle eczane teknisyeni, görev yeri ve eczane teknisyeninde olması gereken bilgi, beceri ve nitelikler tanımlanmıştır.

Eczane Teknisyeninin Tanımı

Sorumlu bir eczacının gözetim, denetim ve sorumluluğunda, eczanenin işleyişinde önemli role sahip nitelikli personeldir. Bir diğer deyimle, eczanenin destek personelidir.

Eczane Teknisyeninin Görev Yeri

Bir eczane teknisyeninin görev yeri serbest eczane, hastane eczanesi, ecza ve itiriyat depoları ile bu kurum ve kuruluşlara destek sağlayan yan kurum ve kuruluşlardır.

Eczane Teknisyeninin Nitelikleri

Öncelikli olarak insan sağlığının birinci planda tutulduğu eczacılık mesleğinde çalışan tüm personelin, insana ve insan sağlığına önem vermesi gerekmektedir. Bu bağlamda sağlıklı yaşamın devam ettirilmesi ve hastaların, hastalıklarının teşhisinde ve tedavisinde doktor, eczacı, hemşire üçgeninde eczacı tarafından görülen eczacılık hizmetlerinde eczacıya gereken destek hizmetini vermede, eczane teknisyeninin niteliği

çok önemlidir. Eczane teknisyenleri, belirli bir eğitim düzeyine sahip, kişilerle ilişki kurma, dikkat, hijyen konusunda yetişmiş, teknolojik gelişmeler konusunda bilgi sahibi nitelikli kişiler olmak zorundadır.

Eczane Teknisyeninin Görevleri

A. İŞ ORGANİZASYONU

Aşağıda belirtilmiş olan işlerde, sorumlu eczacının talimat ve onayı çerçevesinde yardımcı olmak:

1. Eczacıdan iş talimatı almak.
2. İşçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin önlemleri almak.
3. Eczanede çalışan eczane teknisyeni dışındaki elemanlara iş dağıtımını yapmak.
4. Eczane temizliğinin organizasyonu ve düzeninin sağlanması.
5. İlaç, kozmetik müstahzar ve medikal malzeme eksiklerini tespit etmek, bunların temini konusunda eczacıya yardımcı olmak ve eczacının direktifi doğrultusunda raflanmasını sağlamak.
6. Vitrin düzenlenmesini sağlamak.
7. Evrak kayıtlarını takip etmek.
8. Ölçü ve tartı aletlerinin periyodik bakımını yapmak.
9. Ölçü ve tartı aletlerinin periyodik muayenelerinin yapılmasını sağlamak.
10. Her akşam eczane kapanırken nöbetçi eczaneyi ilan etmek.

B. HASTA HİZMETLERİNİN YÜRÜTÜLMESİ

1. Eczacıdan iş talimatı almak.
2. Hasta karşılamak.
3. Gerekli durumlarda yapılacak ilk yardım konusunda, eczacıya yardımcı olmak.

C. MAJİSTRAL İLAÇ/İTRİYAT HAZIRLANMASI

Aşağıda belirtilmiş olan işlerde, sorumlu eczacının talimat ve onayı çerçevesinde yardımcı olmak:

1. Laboratuarda kullanılan malzemenin temizliğini ve gerektiğinde sterilizasyonunu yapmak.
2. Majistral bir reçetenin hazırlanması söz konusu olduğunda, reçetede maddeler ve malzeme, son kontrolü eczacı tarafında yapılmak şartıyla, banko üzerine çıkartılması konusunda eczacıya yardımcı olmak.
3. Medikal malzeme eksikliğini tespit etmek.
4. İlaç ham maddesi ve ilaç teminini yapmak.

D. İLAÇ VE İTRİYAT SATIŞINDA ECZACININ YANINDA GÖREV ALMA

Aşağıda belirtilmiş olan işlerde, sorumlu eczacının talimat ve onayı çerçevesinde yardımcı olmak:

1. İlaçların, kozmetik müstahzarların ve medikal malzemelerin periyodik olarak son kullanış tarihlerini kontrol etmek.
2. Eczaneye yeni giren ilaçların, kozmetik müstahzarların ve medikal malzemenin fiyatlarını kontrol etmek ve gerekirse yasal etiket kullanılarak eski fiyatları güncelleştirmek.
3. Eczaneye yeni giren kozmetik müstahzarların ve medikal malzemenin fiyatlarını yasal kar oranı göz önünde tutulmak kaydıyla belirlemek.
4. Reçetenin eczacıya ulaşmasını takiben, son kontrolü eczacı tarafında yapılacak olan reçetenin kapsamın içerisindeki ilaçların banko üzerine çıkartmak
5. Satışa sunulmak üzere hazırlanan ilaçları, kozmetik müstahzarları veya medikal malzemeyi uygun bir şekilde paketlemek.

E. KAYIT İŞLEMLERİ

Aşağıda belirtilmiş olan işlerde, sorumlu eczacının talimat ve onayı çerçevesinde yardımcı olmak:

1. Fatura kesmek.

1. Anlaşmalı kurum reçetelerinin kuruma fatura edilmek üzere düzenlenmesi
2. Anlaşmalı kurum reçetelerini listelemek.
3. Nakit ve kredili satışlarda fiş kesmek.
4. Kredili satışlarda Pos cihazını kullanmak.
5. Varsa, ve de herhangi bir program kullanıyor ise; gerek mal alımı ve gerekse mal satışı sırasında bu program dahilinde bilgisayar kullanmak.
6. Herhangi bir kurum ile yapılan anlaşma gereği bir bilgisayar programı kullanmak gerekiyor ise, bu program ortamında hasta reçetelerini ilgili programa kaydetmek.

ECZANE TEKNİSYENİNİN SAHİP OLMASI GEREKEN BİLGİ VE BECERİLER

1. Araç, gereç ve ekipman bilgisi
2. Dinleme yeteneği
3. Ekip çalışmasına uyum
4. Hijyen bilgisi
5. İknâ yeteneği
6. İletişim yeteneği
7. İlk yardım bilgisi
8. İşçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri bilgisi
9. İşyeri işletimi ile ilgili bilgi
10. Karar verme yeteneği
11. Yasal düzenlemelerle ilgili bilgi
12. Teknolojik gelişmelere ait bilgi
13. Öğrenme yeteneği
14. Organizasyon yeteneği

15. Satış teknikleri bilgisi
16. Standart ölçüler bilgisi
17. Temel muhasebe bilgisi

Eğitim programlaması etkileşimli ve dinamik bir süreç olarak görülmektedir. Programın, temel olarak pratiğe duyarlı, ihtiyacı karşılamaya dönük, gündelik hayatta uygulanabilecek bir yapıda olması gözetilmiştir. Özellikle yetişkin eğitimi tekniklerinden olan deneyime dayalı öğrenme metodu eğitimin ana gövdesini oluşturacaktır. Program, dinamik olarak tasarlanmış, ek-sik ve yanlıkların etkileşimli olarak tespit edilmesine ve giderilmesine, bir başka deyişle değişime açık tutulmuştur.

Eğitim içeriğinde Düzey 1, doğrudan eczane uygulamaları ile ilgili olmayan, aynı zamanda eczane uygulamalarının anlatımına geçmek için gerekli olan bilgilerdir. Düzey 1'deki dersler arasında bilgisayar, işletme, muhasebe, matematik gibi bilgi edindirmeye dönük dersler vardır. Düzey 2 dersleri, bu bilgilerin üzerine kurulabilecek becerileri de kazandırmaya yönelik, uygulamalı kısımları eczaneye dönük olan derslerdir.

Eğitim programı kapsamında verilecek dersler;

- Uygulamalı matematik
- Yasalar, yönetmelikler ve etik
- Pratik ilaç bilgisi
- İlaç şekilleri ve tıbbi malzeme
- Doğal ürünler
- İşletme ve muhasebe
- İlk yardım
- Halk sağlığı
- Bilgisayar uygulamaları
- Halkla ilişkiler
- Kozmetik ürünler
- Eczane eczacılığı uygulamaları şeklinde be-lirlenmiştir.

Dersler, önem derecelerine göre kredilendirilmiştir ve program içerisinde kapladıkları süre de bu çerçevede düzenlenmiştir.

Sonuç olarak proje ile;

Eczanesinden gün içinde sık sık ayrılmak zorunda kalan eczacıların eczanede yürüttüğü kimi uygulamalara yönelik eczane teknisyeni de eğitim almış olacağından, eczanelerden verilen hizmetlerin kalitesi büyük oranda artmış olacaktır.

Eczane teknisyenliği bir meslek olarak tanı-maya başlanacaktır. Mesleki standartların oluş-ması için çalışan Türk Standartları Enstitüsü ve diğer ilgili kurumların çalışmaları kolaylaşmış olacaktır.

Bazı Avrupa Birliği ülkelerinde zorunlu olan eczane teknisyenlerinin belirli bir eğitimden geçmiş olması şartı, Türkiye açısından yerine getirilmiş olacaktır.

Eczacıların meslek içi sürekli eğitimini sağla-yan ve eğitimlerinin akredite olması gündemde olan Eczacılık Akademisi, tüm eczacılık sektörü-ne ilişkin bir rol üstlenmiş, böylece işlevini ge-nişletmiş olacaktır.

Eczane Teknisyeni Eğitimi Projesi temelde ni-telik gerektiren ancak bu niteliğin kazanılacağı kurumların oluşmadığı alanlara yönelik ön aç-ı-cı/pilot bir proje işlevi görecektir.

Dipnotlar

1. Bu metinde sözü edilen ve halen uygulanmakta olan eğitim programı, Prof.Dr.Serpil Nebioğlu ve Prof.Dr.Semih Güneş tarafından geliştirilmiştir. Prof.Nebioğlu, aynı zamanda Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen ve İŞKUR tarafından yürütülen Aktif İşgücü Programları Projesi Yeni Fırsatlar Programı Ankara ve İstanbul İlleri Eczane Teknisyeni Eğitimi Pro-jeleri Eğitim Danışmanıdır.

2. Burada sözü edilen proje; "Avrupa Birliği ve Tür-kiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen ve İŞKUR tara-fından yürütülen Aktif İşgücü Programları Projesi Yeni Fırsatlar Programı Ankara ve İstanbul İlleri Eczane Tek-nisyeni Eğitimi Projeleri"dir. Bu metnin tüm sorumluluğu yazarına aittir.